

Innehåll

Inledning	2
Situationen på Åland idag – information av fältare och polis.....	3
Diskussion.....	4
Årlig drogvaneundersökning av nuläget på Åland	4
Stärka föräldrarna	5
Föräldramöten	5
Samarbete mellan föräldrar.....	5
Vård	6
Öppen mottagning för ungdomar.....	6
Språk.....	7
Skolan	7
Samarbete mellan organisationer – nätverk	7
Betydelsen av förebyggande arbete	7
Strukturer	8
Slutsats	9
Arrangörer.....	11

Inledning

Den 20 till 22 november 2018 bjöd Folkhälsan på Åland och Föräldraföreningen Fri Från Narkotika in drogförebyggare Håkan Fransson från Öckerö kommun för att hålla inspirerande och motiverande föreläsningar för föräldrar om hur vi kan minska rusmedelsanvändningen hos barn samt en nätverksträff för professionella som möter ungdomar i sitt arbete.

Håkan Fransson är i grunden socionom och har nu jobbat som drogförebyggare i sexton år. I sitt arbete har han tagit fram Öckerö-metoden som lyckats halvera alkoholanvändningen bland ungdomarna samt höjt debutåldern med tre år i Öckerö kommun. Tidigare började barnen i Öckerö att dricka mellan sommaren från årskurs sex till sju, idag har det förskjutits till sommaren mellan årkurs nio till ettan på gymnasiet. Han jobbar för att stärka föräldrarna i sin roll och att våga sätta gränser för sina barn. I förenklade drag menar han att om alla vuxna är överens om att ungdomar under arton år inte ska använda alkohol och tobak kommer ungdomsfylleriet i princip att utrotas. Under sina presentationer visar han sammanställningar av statistik de samlat genom åren för att visa utvecklingen bland rusmedelsanvändandet hos ungdomar. Han betonar framförallt vikten av att ha årliga, kvalitativa drogvaneundersökningar bland ungdomarna för att ha bra underlag att arbeta med, vilket är en av grundstenarna inom förebyggande arbete.

Torsdagen den 22 november träffades flera olika yrkesgrupper för en nätverksträff tillsammans med Håkan Fransson för att diskutera vad professioner som möter ungdomar i sitt arbete kan tänka på. De fick även ta del av en paneldebatt där polisen, fältare, drogförebyggare, barnombudsman, social- och hälsovårdsministern, ordförande för polisstyrelsen och barn- och ungdomskoordinator på Folkhälsan deltog.

Detta slutdokument är en sammanfattning av de frågor som diskuterades under nätverksträffen och är till för att formulera behovet som behövs inom drogförebyggande arbete och ge det vidare till beslutsfattare. Vi vill kunna använda våra resurser på ett önskvärt och effektivt sätt på Åland. Dessa dagar har varit till för att samla ihop människor som tror att det är möjligt att göra en förändring om vi är tillräckligt många som vill.

Situationen på Åland idag – information av fältare och polis

Idag dricker inte ungdomarna på samma sätt som de gjorde för 20 år sedan. De står inte längre och dricker på torget utan drickandet har istället flyttats till hemmafester bakom stängda dörrar. Det har blivit viktigare för ungdomen att veta vem de är med och att drickande inte syns för allmänheten. Det har därför blivit svårt för polis och fältare som jobbar med ungdomen att vara på den plats där de är, eftersom ungdomen inte längre rör sig i offentliga stadsmiljöer blir det svårt att veta var de befinner sig.

Viktigt att komma ihåg är att majoriteten av ungdomarna inte använder alkohol/tobak/narkotika. Det finns en minoritet som använder berusningsmedel och det är den minoriteten som på senare år har vuxit. Runt den minoriteten finns dock en periferi som Fältarna jobbar preventivt med. Det är de som är i riskzonen för att hamna med i den användande gruppen. Att stärka gruppen som inte använder droger är ett mycket viktigt preventivt arbete. Det är här normen sätts och denna grupp fungerar i bästa fall som god modell för de som önskar sluta.

Narkotika har inte sjunkit ner i åldrarna, utan det har funnits länge bland de yngre ungdomarna. Det man nu har märkt är att det är fler som använder och på det viset har det blivit mer utbrett bland de yngre. Under 2017 observerade vakter på de åländska krogarna en ökning av kokain. Billigare knark kommer in från den svenska sidan. Viktigt att ändå komma ihåg är att läget inte har ändrats så dramatiskt de senaste åren.

Fältarnas mål är att stärka föräldrar, att det finns en grundläggande trygghetsbas där hemma. Det är viktigt att föräldrar har koll på sina barn och kollar upp att saker stämmer som ungdomarna säger – ska hen verkligen sova hos 'Pelle' i natt och vet 'Pelles' föräldrar om det?

Diskussion

Det är viktigt att komma ihåg att det går att göra förändringar! Det finns många exempel där användandet av rusmedel har ändrats; Öckerö-metoden är en, att nolltoleransen infördes på rederierna på Åland för att få ner drickandet bland personalen är en annan och också Island som en hel nation lyckades ändra sina bruksvanor. Om tillräckligt många är överens och samarbetar är det möjligt!

Årlig drogvaneundersökning av nuläget på Åland

”Det behövs vatten för att kunna simma” – de som arbetar inom området behöver siffror för att kunna fortsätta sitt arbete och se vart det leder och hur det påverkar ungdomarna. En årlig drogvaneundersökning skulle därför vara att eftersträva. Förebyggande arbete behöver bekräftas genom statistik och är också en stöttepelare för de som jobbar i fältet för att de ska orka jobba vidare. Statistiken behöver vara tillförlitlig och basera sig på en kvalitativ enkät. Goda resultat och framsteg ger kraft till fortsatt arbete. Oförändrade resultat eller sämre resultat ger grund till att utveckla arbetet i rätt riktning och fundera på vad annat som behövs göras.

Hälsa i skolan är en stor undersökning som i dagsläget finns tillgänglig för Åland. Undersökningen görs vartannat år av Institutet för Hälsa och Välfärd och resultaten kommer 6-7 månader efter mätningen är gjord. Det innebär att de som arbetar med ungdomar och drar nytta av att hänvisa till statistiken får tillgång till materialet för sent för att det ska vara aktuell information. Statistiken hittas sedan på en websida och många skolor anser den vara svårhanterlig.

Det behövs ett system där resultaten framkommer snabbt och effektivt kan skickas direkt dit där det behövs. Ett förslag som diskuterades är att använda Öckerö-metodens drogvaneundersökningar för att komplettera kunskapsbilden och ge de som arbetar med ungdomar en möjlighet till snabbare återkoppling då Öckerö har som mål att leverera resultat inom en vecka. Fokus skulle vara på årkurserna 7-9 i högstadiet samt åk 1 i gymnasiet.

Stärka föräldrarna

Föräldrars närvaro och kärlek till sina barn är en otrolig kraft. Men för att uppnå målet med 'alla överens' kan föräldrar behöva stöd i vardagen, från oss som jobbar inom branschen, men också från varandra. Villkorslös kärlek och omsorg från de egna föräldrarna eller andra nära vuxna i barnets vardag kan aldrig ersättas av den villkorade relationen mellan jämnåriga vänner. Även fast det mest pratas om föräldrar i detta sammanhang gäller det att komma ihåg att alla vuxna är ett föredöme för ungdomar.

Föräldramöten

Vi på Åland kan stärka föräldrarna genom skolornas föräldramöten. Många menar att de föräldrar som egentligen skulle behöva komma på föräldramöten inte dyker upp. Det är inget stort problem då det är de engagerade föräldrarna som kommer på möten och det är de som har resurser och sätter normer för samhället. De föräldrar som inte kommer på möten är oftast inte några normsättare i samhället. De finns många orsaker till varför föräldrar inte kommer på möten, ensamstående, psykiskt lidande, tidsbrist och föräldrar till problembarn kan känna sig ensamma och utpekade. Men normsättandet spillar över från de engagerade föräldrarna. De andra föräldrarna blir stärkta av de föräldrar som säger 'Nej' och inte har tolerans med att barn använder rusmedel. Det är viktigt att stötta alla föräldrar, även de som inte kommer på möten. Vi behöver följa upp de barn och föräldrar som inte kommer på möten, ibland görs det via barnskyddet då de används som uppföljningsmetod. Skulle det finnas möjligheter till att ha kontrollpunkter, att följa upp, ringa och fråga de föräldrar som inte kommer på möten vad som gör att de inte kommer? Det skulle kunna vara ett sätt att stöda även de föräldrar som inte kommer på föräldramöten.

Statistik genom årliga drogvaneundersökningar är även ett bra verktyg under föräldramöten. Det ger en snabb översikt som är lätt att förstå. Föräldrarna får då veta med en gång hur det ligger till i årskursen för sina barn och kan agera utifrån det.

Samarbete mellan föräldrar

Föräldrarna måste uppfostra barnen det är inte polisens jobb – de kan bara tillvarata dem. För att få hjälp i uppfostran behöver föräldrar kunna kommunicera med varandra och känna till varandras barn. Ett samarbete föräldrar emellan behövs för att barnen inte ska använda rusmedel. Föräldrar kan komma överens om skjutsar hem, utetider och att om

någon ser ens barn dricka alkohol så ringer man den föräldern det angår. Det är inte en kritik av någons föräldraskap utan det är ett sätt att hjälpa varandra. Ett annat exempel som togs upp under diskussion var att som klassförälder bjuda in föräldrar till träffar så att föräldrarna lär känna varandra då barnen redan känner varandra eftersom de träffas varje dag i skolan.

Vård

Hela familjen behöver kunna få stöd då det finns ett riskbruk/missbruk hos en individ. För att barnen ska må bra måste du också må bra som förälder. Barn hamnar t.ex. emellan i skilsmässor där ofta föräldrarna mår väldigt dåligt. Det behövs resurser för att hjälpa människor genom krissituationer. Det behöver finnas stöd för hela familjen inte bara den enskilda individens riskbruk/missbruk. För professioner som jobbar med barn och ungdomar gäller det att komma ihåg att barnskyddsanmälan är en skyldighet.

Öppen mottagning för ungdomar

Ett första stadie med låg tröskel att söka vård/hjälp behövs innan situationen blir så dålig att polis eller social måste kopplas in. Folkhälsan har flera olika stödfunktioner som familjerådgivning, skuldrådgivning men många gånger är tröskeln för hög för att komma in och människor känner att det där gäller inte mig. Tröskeln till primärvården är låg och priserna låga, men där råder personalbrist och köerna är långa för att få t.ex. psykisk vård, därav blir det svårt att få den hjälp man behöver.

Behöver vi ett uppföljningsansvar? I Sverige finns ett uppföljningsansvar tills de är 19 år, detta för att ungdomarna inte ska ramla mellan stolarna och sitta hemma och inte veta vad de ska göra med sitt liv. Det finns stöd för föräldrar och barn före födseln, när barnet är nyfött och mycket uppföljning under småbarnsåren - bör det finnas ett längre stöd för föräldrar och barn? Ska det finnas inom primärvården eller exempelvis Folkhälsan? Förr hade vi våra äldre närmare oss och kanske även en hel by som kunde hjälpa till att stötta i uppfostran, men den samhällsstrukturen har försvunnit till stor del och därför behöver man fortsätta stödet någon annanstans. Är det aktuellt med en folkhälsostrateg/livsstilsenhet för ungdomar (tidigare har det funnits en anställd på ÅHS för rökavvänjning för ungdomar)?

Språk

Viktigt att tänka på vilka det är som inte nås av informationen på till exempel ett föräldramöte. Åland har mycket inflyttade och därav finns det språkliga barriärer som hindrar att informationen kommer dit den ska. Många gånger i nyinflyttade familjer sker all kontakt med omvärlden genom barnen - då de lär sig språket väldigt fort. Barnen kan välja vad de säger till föräldrarna vilket kan bli ett problem. Kommunikationen till dessa föräldrar behöver stärkas. Deras barn skall inte vara språkrör till föräldrarna, därför är det viktigt att ta in tolkar vid behov.

Skolan

Alla vuxna, också föräldrar, bör se till att fortsätta visa respekt i alla lägen för skolan och alltid prata väl om den. På det viset kan skolan behålla status.

Skolan bör ha en etablerad drogpolicy som de anställda känner till och på så vis vet hur de ska förhålla sig och handla i drogrelaterade situationer.

Samarbete mellan organisationer – nätverk

Ett samlat nätverk behövs för att nå våra mål och för att veta vem som gör vad för att nå dessa. Vi behöver jobba strategiskt tillsammans så att vi inte har engagerade människor och organisationer som jobbar på olika håll. Vi kan nå resultat om vi jobbar systematiskt. Vi vill inte heller att barn ska hamna emellan olika myndigheter, kommuner och socialarbetare. Hjälpen måste tas emot av föräldrarna annars går det inte att hjälpa dem. Föräldrar kan tycka att det inte är relevant och att det inte gäller dem. Vad händer i de fall då föräldrar inte vill ha hjälp där det är konstaterat att barnen far illa på grund av droganvändning? Behöver det finnas ett tvång? Idag skickas ungdomar till Sverige på behandlingshem för att få vård på svenska. De behandlingshemmen är dock frivilliga och de kan åka hem när de vill. Det säger sig självt hur det går om ungdomen inte själv är motiverad. Goda modeller behöver byggas upp för att skydda de barn som far illa på grund av missbruk.

Betydelsen av förebyggande arbete

Det har skett en liberalisering bland ungdomarna. Välbärgade ungdomar röker på istället för att dricka på helgerna för "alkohol gör en tjock". Hur ska vi nå ungdomarna när de inte är på stan längre och har ändrat sättet de umgås på? Ungdomar festar bakom stängda

dörrar och umgås mycket mer via sociala medier. Fältare och ungdomspolisen ska vara där ungdomarna är men hur gör vi de - vi behöver vara mera ute i cybervärlden.

Det pratas mycket om resursfrågor och givetvis är det en resursfråga. Men det handlar även om att strukturera arbete, då det finns mycket kunniga personer, men det gäller att se till att de nås av rätt info och kan jobba med rätt saker. Vi behöver samla nyckelpersoner från olika verksamheter, polisen, socialarbetare, handledare, hälso- och sjukvården. Hur ska vi samarbeta?

Förebyggande arbete är viktigt och föräldrars kärlek till sina barn är en otrolig kraft. Det är bättre att bygga staket uppe vid stupet än att bygga ett sjukhus nere på botten. Det finns evidens för att vi tjänar på att jobba förebyggande. Allt förebyggande arbete fungerar dock inte så det gäller att vi har tillförlitliga metoder.

Strukturer

Föräldrastödet är viktigt i det förebyggande arbetet. Det finns många på Åland som gör ett bra arbete i frågan, för både unga och föräldrar. Vem ska vara den samordnande kraften så att alla resurser används korrekt? Vi vill inte att det bara jobbas lite här och lite där. Alla behöver inte jobba med allt, utan det gäller att man vet vad de andra gör och har för uppgifter, samt litar på att de gör det de ska. Ett förtroende behöver finnas mellan varandra.

På Åland finns en stor kraft inom tredje sektorn och det gäller att de får finansiering och stöd. Men tredje sektorn får aldrig ta över det ansvaret som samhället har.

Vi ska även undvika stigmatisering, hur kan vi stötta utan att stigmatisera? Oavsett var du bor ska du ha samma rättigheter, om du är en ungdom på landet eller i staden.

Slutsats

Det finns många idag som jobbar med ungdomar som vill göra förändringar i ungdomars rusmedelsvanor. Ett bra jobb görs redan på många håll i samhället men det finns alltid delar som kan förbättras. Det finns en stark vilja på fältet att få årliga enkätundersökningar bland de deltagande på nätverksträffen och därmed få statistik som underlag för preventivt arbete och informationsarbete gentemot föräldrar, socialtjänst, polis, fältare, skola och beslutsfattare. Det finns flera faktorer att jobba med som framkommit under diskussionens gång, men ett första steg skulle vara att kartlägga läget bland åländska ungdomar. Därifrån kan vi sedan jobba vidare med det resultat vi får och ser varåt det pekar. Ett första steg i utveckling av ungdomsstödet är då att stärka informationsbilden av droganvändningen bland ungdomar till deras föräldrar och därmed öka föräldraansvaret.

1. *Insamling av information årligen*

Det behövs en ansvarig enhet på Åland för årlig insamling av drogvaneundersökningar. Folkhälsans ANDTS-projekt kan stå som administrativ huvudman för den årliga enkät som skulle vara utformad enligt Öckerö-metodens enkät eller om vi köper den tjänsten.

2. *Analys och presentation av årlig information*

Om Åland ansluter sig till den årliga informationsinsamlingen enligt Öckerömetoden har de som mål att leverera resultaten inom en vecka. De skickas då över som färdiga resultatsammanställningar. På så vis kan årets resultat redan finnas tillgängliga till de första föräldramötena på hösten. Undersökningen utförs elektroniskt via en länk från Öckerö dit alla svar kommer. Sedan sammanställs det och skickas tillbaka den administrativa huvudmannen på Åland som distribuerar ut dessa till beslutsfattare, skolor och fältet.

3. *Information till föräldrar*

A. Genom muntlig presentation på föräldramöten i högstadierna tidigt på hösten. Skolan får statistikunderlaget från enkäten så det kan presenteras. Även Fältarna vore lämpliga för uppdraget eventuellt i samarbete med Folkhälsan eller Ålands landskapsregering (t.ex. framtagning av enkätsvar till statistik).

B. Nyhetsbrev som föräldrar kan prenumerera på. Enligt föreläsare Håkan Fransson är detta en mycket viktig informationskanal som är direkt.

Vem ansvarar för skrivandet av nyhetsbrev och distributionen?

Kan flera aktörer vara skribenter och informatörer?

C. Social medier som kanal för information till föräldrar och till samarbetsnätverk.

Vem koordinerar? Det finns idag slutna grupper på facebook för föräldrar en på norra och en på södra Åland, eventuellt flera. Dessa har visat sig ha bra aktivitet och respons.

4. *Behövs en drogförebyggare på Åland som är nyckelperson?*

Det förenklar det drogförebyggande arbetet om det finns en nyckelperson som kan samordna.

5. *Finansiering*

Nästa steg är att kartlägga kostnaderna och möjligheter till kontinuerlig finansiering samt få beslut om huvudman i arbetet.

Förslag: Folkhälsan och Fältarna tar arbetet vidare och utreder vilka möjligheter det finns till finansiering och sammankallar nästa nätverksträff våren 2019.

Arrangörer

Huvudarrangörer för nätverksträffen och föräldraföreläsningarna med Håkan Fransson var Folkhälsan på Ålands samordningsprojekt ANDTS-arbete och, Föräldraföreningen fri från narkotika.

Medarrangörer:

Ålands Landskapsregering

Ålands Hälso- och Sjukvård

Mariehamns stad

Polisen på Åland

Pusselfamiljen

Vårt Hjärta

Finströms kommun

Vuxna i rörelse

Vuxna på stan

Mötessekreterare:

Irene Häger, projektkoordinator för ANDTS och samordnare för Tobaksfriduo

Mariehamn den 18.12.2018

